

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 68. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeventyr06val-shoot-idm139779803214736/facsimile.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

men sætterne har været så fortrolige med det lange *s*, at fejltypen er meget sjælden (fx IV 249₂₂ O).

EP-50 er en fornuftig text, omend indtil tre tryk af eventyrene er gået forud. Den har ikke de gennemgribende ændringer, der gør SS ortografisk fremmed og EHP1/2-62/63 uautentisk; men de sikre eller trolige digterrettelser er yderlig få udenfor de to gamle eventyr fra EB.

Vilhelm Pedersen-udgavens optryk 1854-55

(I-II, B > B² > C)

EP-50 > EP-54 (B > B²)

Det tykke bind med Andersens tidlige eventyrproduktion blev optrykt 1854 med uforandret indhold (da de mellemliggende års kortprosa er »Historier«) og stort set linie for linie, omend undtagelser ses fx 73, 267, 502. I princippet følges B nøje, der er sider uden en afvigelse selv på kommaplancet. Dog fører visse træk henimod C's praxis, både når denne er moderne og gammeldags i forhold til BB¹. Tegnefejl rettes, og nye kommer til; der opereres nogenlunde frit med udråbstegn, kolon og komma; i vokalismen er der mange rettelser indenfor det vanskelige vokalpar *e/æ*, oftest rettes til antikke former som *hjælpe*, *Bjælke*, *flættet*, *fjer*, *Kædel*. Den gamle *Gudelegte* padses op med gennemført *y*. *Kj-* og *gj-*moderniseres til *k/g*, og *du/Du* normaliseres til *Du*. Dette er et særtilfælde af en bølge, der sætter ind inverteret fra omkring s. 400, hvorefter ord af forskellige klasser får stort begyndelsesbogstav i substantivisk funktion som allerede før nævnt: *Mange*, *Ingen*, *Ingenting* og især *Noget*, endvidere *den Ens* og *den Anden*, *det Halve*, og II 211₃₁ *det Allerførnuftigste* (men allerede A 211₃₄ *Den Allertykkeligste*). Alt dette er under variantrapparatets niveau.

Henimod 100 afvigelser, excerperet fra apparatet, viser dog heller ikke noget af virkelig interesse. Imidlertid skriver Andersen til Reitzel fra Sorø 5.6.1853 (Kgl. Bibl. MS NBD 2. rk.):

»Hvortor jeg i Dag skriver dette lille Brev er egentligt fordi jeg har en lille Frygt og, som Ingenmann understøtter, den nemlig, at i hvor fortræffeligt og nøjagtigt, end Hr. Møller læser Correctur af de Par Ark han har af Eventyrene, kan der dog let komme en Misforstaaelse, jeg tror derfor at det er bedst at jeg faaer *anden* Correctur tilsendt, *efter at han har gennemlæst den*, men uden at første Correctur behøver at følge med, thi jeg har for mig den tidligere Udgave; sendt med Krydsbaand,

er der saa godt som ingen Udgift derved og i vor Tid flyver det jo afsted.»

Dette er så ren besked, som man kan forlange, og må være optakten til forf.s bemærkning til Collin, at han »har alt læst Correctur paa flere Ark« (BEC II 231, 14.6.1853). Her er altså forfatterkorrektoren et gennemsyn, der bevidner hans tillid til andres indgreb i det små og hans erkendelse af at eventyrene var *jerdige* i det større. Samtidig tør man dog forsigtigt tilskrive plausible smårettelser i EP-54 nogen autoritet, eksempelvis I 24 *Men Hunden . . . har her to Ørne* > *Men Hunden her, han har* > C, tabt D; 44 *Derude er rigtigt Bal* > *Derude er rigtigt nok Bal*; 58 *Finger trykkede fast ind om Siderne* > *trykket fast ned mod*; 162 *krøb op i Reden* > *krøb ned i Reden*; 162 *Skulle vi ikke flyve med* > *Skulle vi flyve med*; II 20 *De > Du*, hvor kokkepigen taler til nattergalen, se s. 99; 127 hvor *Hebraisk* indløjes ved *knax*; 158 *Myggen > Myggene* efter *vi* (men det skal der jo ikke en digter til at rette).

Dette forhindrer ikke, at der foruden de tidligere behandlede typer af *petisser* optræder nye fejl og forringelser, eller at udtryk bliver lidt mere logisk-pedantiske. De fleste rettelser går imidlertid videre fra B² til C og fra B² til D og giver derved EP-54 en ikke uvigtig stilling i *texthistorien*.

EP-54 > SS19/20-55 (B² > C)

Da H.C.Andersens halvtredesårsdag nærmede sig, forekom hans produktion moden til at udgives som *Samlede Skrifter* og at krones af hans selvbiografi, hvis tyske originaludgave derfor omarbejdedes til *Mit Livs Eventyr*; se V 12. Temmelig præcist udkom nu 2 bind à 48 sk. hveranden måned fra 7.11.1853. Bd. 13, *Historier*, voldte kvaler og ombyttedes med 19, de to bind *Eventyr*, 19 og 20, fulgtes derfor med henholdsvis bd. 17 og 18 (15.3. og 8.5.1855), hvorefter udgavens oprindelige bindrække afsluttedes med selvbiografien samme sommer. Eventyrbindene er tydeligvis optrykt efter EP-54, hvis indhold og kedelige rækkefølge overtages.

De mest iøjnefaldende ændringer i SS19/20-55, vor udgaves C, ligger under variantapparatets tærskel. De består i en fortsat og udstrakt regulering i en række henseender:

1) Kommateringen, bl.a. tilsætning af komma mellem to adjektiver til samme substantiv.

2) *d/D* i *Du/Dig*, massivt fx i havhexens tale til den lille havfrue, hvor *d-* har holdt stand helt til B² (derimod *din*, da ordet er adjektivisk, fx I 65₁₃, der har *Din* A-B²).

3) *e/e*, men denne gang modsat B² ofte til fordel for et i vore øjne gammeldags *e* (*Gjerdte, Heon, Mælk, Nælder, Øienforblendelse, hjelpe, hefte,*

pen, sølsom, sjælden), dog rettes også til sejrende former som *Net*, *strengt*, *Teppe*, *Bjælde*, *Bælte*, *gjælder*, *hjælpe*. Se om dette tillige emne DSH III 175 og IV 73 o.a. litteratur om danskens ortografi.

4) Der sker en til tider overraskende overgang til stort bogstav i substantiviske ord; tendensen er omtalt i det foregående, se også DSH III 171, der anfører Rask og Madvig som fortalere for det modsatte princip, og SGr 1872 xii, der kompenserer sin irritation over storbogstaver i substantiver ved at nøgligere »den al fast Regel trodsende Lyst« til at bruge dem i andre ordklasser. Altså møder man *det eneste Deilige*, *de Dumme*, *noget Behageligt*, *de smakkede Allesammen Frøsk*, *den Ene næppe end den Anden*, *vi To*, *den Sjette*, *den er vi Fem* og *Tyve om*, *nu slog Klokken Tolo*, *sagt Ja*, ja endog *hvidte den Lidt*, *det er Ondt* og *Slem*. Kurios rettes II 112₃₈ *noget fornemt Noget* til *Noget fornemt noget*.

5) Mange særskrevne forbindelser sammenskrives, både præpositioner og adverbier: *bagved*, *derhen*, *heroppe*, *indeni*, *ovenpå*, *saa snart*, *udaf*, *udenom*, *hertil*, *dengang*, *imorgen*; hertil konjunktionen *idet*, som Andersen ofte skriver *i det*; cf. ndf. s. 86.

6) En del fremmedords for danskning trækkes tilbage mod uopavsproget, idet der rettes til fx *Comoden*, *Congressen*, *Declamations-*, *Discurs*, *Dousin*, *Marschandiseren*, *Maubierna*, *Portraitsene*; men samtidig kan træffes *Caffe-Commerts* > *Kaffe-Commers*, *Canari-* > *Kanari-*, *Droschke* > *Droske*.

7) En del vokalfordoblinger foran b, d, g opgives, og der skrives vb. *bed*, *led*, *red*, *peb*, *steg*, adj. *fed*, *lig*, *rig*; hertil *et* > *et* passim.

Når der i det følgende tales om C-rettelser eller rettelser af C-type, tænkes der på disse punkter, ihvertfald på (1)-(4). Som det let vil forstås, betegner de en mærkbar forskydning af C's totale skriftbillede, omend der kan findes C-sider med få eller ingen rettelser fra B¹. Uden kendskab til personelle forhold omkring C eller til Reitzel/Lunos typografiske husstil i 1850'erne må man lade forklaringen på disse forhold henstå.

I forhold til disse tusinder af rettelser er godt 100 varianter i apparatet ikke meget, og de taler ej heller noget interessant eller entydigt sprog. Dog vidner de ikke for nogen personlig indsats fra forf. side. Der er et par oplagte fejlrettelser, men måske egentlig netop den slags, et par friske øjne standser ved: I 24 *et Par Øine*, *saa store*, *som et Møllehjul* > ... *et Par Møllehjul* er pedanteri, men i den tilsvarende vending i 29 oprettes en fejl fra manuskriptet og de fire(!) tryk: *et Kørtehjul* > *et Par Møllehjul*. I øvrigt er der et udvalg af gode rettelser med jævn overgang til pedanteri: I 56₁₃, 108₁₃, 144₁₄ (= m), 151₁₁, 153₁₃; II 60₁₉, 63₁₄, 158₁₄, hvortil kan føjes en del reguleringer af *af* > *ad* i sammensatte præpositioner og af tegn- og trykfej i eventyr fra det dårligt satte hæfte NE4; en del af disse rettelser når aldrig længere end

til C. Samtidig optræder nye lapsus og fejl: 131 *Rødder > Nødder*, 138 *vilde Swaner > hvide Swaner*, II 15 *de bringe > den bringer* etc. Nogle rettelser gælder syntaksen: I 28 (efter semikolon) *hvor de saae, var der Kors > saae der var (dér? eller komma foran ordet?)*; 151 *og > ÷ mellem to sætninger*; II 28 *Gud tke Lov, der dog kommer een > kommer dog*; 117 *og bleve tilsidst enige > og bleve de tilsidst enige* (ikke just nogen stilrigtig ændring! se s. 78). – I 69₃ og 90₂₄ samt II 43₃₄ forsvinder ordet *stor* – det kan næppe være sætterfejl alle tre gange, jfr. s. 115.

Rent undtagelsesvis kræver en tekstvariant realkommentar: I 68 o.fl.st. bruges *Rigsdaler*, forkortet *Rdlr.* Det var efter 1813 den kollokviale betegnelse for rigsbankdaleren, men B² retter nøjeregnende til *Rdd.* – i sidste øjeblik, for 1854 blev *Rigsdaler* officielt, og C bruger dette ord uforkortet.

SS18/20-55 og senere bind blev valgt som tekstgrundlag af Hans Brix og Anker Jensen, som desværre ikke motiverer valget eller karakteriserer tekstformen i deres korte redegørelse, Brix I 387 f. Selvfølgelig udgør den et bedre grundlag end de posthume *Samlede Skrifter* 2. udg., men hvad der her er kaldt C-rettelser, gør den atypisk og gammeldags at se på, trods den skønsomhed man forsåvidt kan tillægge digterens hjælpere.

Historier 1852-55

II 217-326

De 12 historier i småhæfterne H1/2-52/53 samt andre 12, hvoraf 9 tidligere trykt, forenedes i 1855 både i det illustrerede bind HP-55, der siden blev forlag for EHP2-63, og i SS18-55 (som også rummer fire Biographiske Skizzer og Anmeldelser, tidl. trykt senest 1853 og uden betydning for det fig.). HP-55 udkom 30.4., SS18-55 8.5.; det var som nævnt ovenfor en forsinkelse, idet HP skulle være kommet før jul, SS18 sammen med SS17 (to skuespil), der imidlertid fulgtes med SS19 15.3.55. Hovedsagen var, at HP måtte have forrang for SS18. H. C. Andersens Breve til Carl B. Lorck, ved H. Topsøe-Jensen, Odense 1969, er en hovedkilde til de to udgavens historie, men løser ikke alle tekstkritiske problemer – sikkert er det imidlertid, at de sidste 12 historier i vor udgave med rette følger HP, fordi den kom først.

Den var nu også sat i arbejde først. 1.11.54 – hedder det i brev til Lorck – håber Andersen og Reitzel, »at endnu til *Julen* Bogen kan komme ud; allerede i denne Uge har Hr Reitzel ladet begynde at sætte »Historier« osv.; en efterskrift meddele, at SS:8 skal komme i